

Tot wij de maand september '44 bereikt hebben, zal de *Wehrmacht* in ons werk niet vaak genoemd worden: daarvoor greep zij in de worsteling die hier te lande gevoerd werd, te weinig in. Dat neemt niet weg dat zij van begin tot eind voor het Duitse beleid in al zijn aspecten de sterkste dekking vormde. Waren er hier en daar al schaarse Duitse militairen die steun verleenden aan het verzet (enkelingen reeds in een zeer vroeg stadium), de *Wehrmacht* als zodanig heeft Seyss-Inquart en de zijnen beschermd. Zij heeft tegen geen enkele manifestatie van Duitse geweldspolitiek geprotesteerd of er zich tegen verzet. Af en toe was zij zelf bij de uitvoering van die geweldspolitiek betrokken.

Dat alles werd door de overgrote meerderheid van het Nederlandse volk zuiver aangevoeld. Alom in den lande bracht de *Wehrmacht* voor de overheidsorganen een even omvangrijke als ergerlijke rompslomp mee (men stelle zich voor, wat het voor het gemeentebestuur van Noordwijk betekende om in één jaar met zeventien verschillende *Ortskommandanten* van doen te hebben, wat het betekende voor een stad als Den Haag dat op een gegeven moment van elke drie schoolgebouwen twee gevorderd waren) – maar veel belangrijker nog was het effect dat de aanwezigheid van de gewone Duitse militair op de gewone Nederlandse burger had. De bezetting manifesteerde zich dagelijks het duidelijkst in wat men, althans in de streken waar zij gelegerd waren, aan geüniformeerde Duitse militairen zag rondlopen: meest mannen, daarnaast leden van vrouwelijke hulpkorpsen. Elk uniform, elk paar kaplaarzen betekende: gij zijt verslagen, gij zijt bezet. 'De kletterende laarzen van Duitse soldaten', schreef een Nederlander in '41, 'doen pijn aan het hart, ieder ogenblik van de dag en de nacht . . . Tussen hen en mij is onmacht. Tussen mij en de vrijheid staat de *Wehrmacht*, de *Kommandantur* . . . Kinderen, weten jullie nog wat vrijheid is? De *Lustgau Holland* – dat zijn wij . . . Een, twee, aan-de-voet – een, twee, spreidstand.'<sup>1</sup>

Het leken wel automaten.

### Op kosten van Nederland

Voor hun eerste betalingen maakten de Duitse militairen en bestuursambtenaren gebruik van tijdelijk bankpapier, de *Reichskreditkassenscheine*. Die vloeiden, nadat hun geldigheid opgeheven was, uiteindelijk aan de Nederlandse Bank toe die er eind '40 voor bijna f 80 mln aan verzameld had;

<sup>1</sup> Ontboezeming van 'Allaert Beilinc', aangehaald in L. de Jong: *Je Maintiendrai*, dl. II (1942), p. 20–21. Het is niet bekend wie zich achter dit pseudoniem verborg.